

Fair Play Bygg

— första årsrapporten

Fair Play Bygg

- första årsrapporten

Fair Play Bygg

Byggnads region Stockholm-Gotland, Stockholms Byggnadsförening.

Redaktörer: Peter Leander, Peringvar Östblom.

Formgivning, layout: Mediagnos, Johan Holm.

Samtliga foton: Rosie Alm.

Tryckt hos Stockholms Byggnadsförening, Stockholm 2017.

Innehåll

4 Första rapporten

- Första årsrapporten.
- Överlämnade ärenden.
- Myndigheter som fått tips.

6 Inledning – vad är Fair Play?

- Problembeskrivning.
- Projektet.
- Målbeskrivning.

8 Så arbetar Fair Play

- Dokumentation och registrering av tips/misstanke.
- Kontroll av öppna och säkra källor.
- Fördjupning av underlaget för att styrka misstänkt kriminalitet.
- Överlämning till rätt myndighet.
- Återkoppling till uppdragsgivarna.
- Sekretess.

12 Resultatet av Fair plays arbete

- Inblandade personer.
- Vilka lämnar tips om svart arbetskraft?
- Misstänkta företag.
- Hot.
- ID06 – hinder eller möjliggörare?
- Några exempel på uppgiftslämnare.
- Olagliga/olämpliga boenden.

18 Frågeställningar och reflektioner

Första rapporten

Verksamheten inom Fair Play Bygg startade den 19 februari 2016 och syftar till att ge myndigheter färsk information om pågående brottslighet i byggbranschen. Vi som driver och finansierar Fair Play Bygg är Stockholms Byggmästareförening och Byggnads Stockholm-Gotland. Det vi vill uppnå med detta projekt, som löper över tre år, är att tillsammans slå mot de oseriösa och kriminella krafter som förstör för seriösa byggföretag, underminerar säkerheten på byggarbetsplatser och stjälar av våra gemensamma skattemedel.

Under Fair Play Byggs första år har projektet fått in över 100 tips och lämnat vidare ett 40-tal ärenden till Skatteverket, Ekobrottsmyndigheten och Polisen. Vi tycker att Fair Play Byggs arbete är viktigt och att vi som bransch- och arbetstagarorganisationer kan och bör förse myndigheter med kvalitativ information, för att motarbeta kriminella element i byggbranschen. Även om Stockholms Byggmästareförening och Byggnads Stockholm-Gotland har olika synsätt i en rad frågor, står vi enade när det gäller sund konkurrens och en byggbransch fri från kriminalitet. Genom arbetet med Fair Play Bygg gör vi det vi kan för att uppnå den visionen.

Rapporten är utarbetad av Fair Play Byggs Arbetsgrupp: Peter Leander och Peringvar Östblom.

Överlämnade ärenden fördelade på misstänkta brott

(vissa tips innehåller misstanke om flera brott)

Svarta löner:	37
(dvs ekonomisk brottslighet av olika slag)	
Bedrägeri:	1
Arbetsmiljöbrott:	1
Korruption:	1
Utpressning:	1
Osanna fakturor:	1
Olämpligt/olagligt boende:	1

Myndigheter som fått tips från Fair play bygg:

(Vissa tips har lämnats till flera olika myndigheter)

➤ Skatteverket:	37
➤ Ekobrottsmyndigheten:	3
➤ Polisen:	3
➤ Arbetsmiljöverket:	1
➤ Räddningstjänsten:	1
➤ Kommun:	1

Inledning – Vad är Fair Play Bygg?

Fair Play Bygg lanserades den 19 februari 2016 och är, till att börja med, ett treårigt projekt som syftar till att ge rättsvårdande myndigheter färsk information om pågående brottslighet i byggbranschen. Projektet ägs och finansieras till hälften var av Byggnads region Stockholm–Gotland och Stockholms Byggmästareförening. Det är alltså ett regionalt projekt som drivs av både arbetstagarorganisationen och företagens branschförening inom byggbranschen i Stockholms län och på Gotland.

Även om projektet lanserades i februari 2016 har Fair Play Bygg, som idé, funnits längre än så. Redan 2011 skissade Stockholms Byggmästareförening och Byggnads region Stockholm-Gotland, tillsammans med byggföretagare i Stockholmsområdet, på ett projekt som skulle motverka den allt mer växande brottsligheten inom byggbranschen.

Initiativtagarna till Fair Play Bygg upplevde att brottsligheten i byggsektorn förstörde för seriösa företag och att oseriösa byggföretag använde sin ovilja att betala skatt och avgifter som en konkurrensfördel.

Resultatet av de oseriösa företagens framväxt har blivit att marknadsandelar försvunnit från den vita sektorn till den grå och svarta. Samtidigt ser Byggnads hur arbetstillfällen glider deras medlemmar ur händerna när seriösa företag får ge vika för de kriminella och oseriösa. Dessutom upplever Byggnads att de oseriösa företagens vilja att följa kollektivavtal och arbetsmiljöregler är bristfällig. Byggnads ser att hängavtal ibland tecknas av företag som ett körkort för att komma in i branschen.

Detta ledde till att Fair Play Byggs initiativtagare formulerade följande problembeskrivning:

- Byggbranschen har i vissa sammanhang ett dåligt rykte.
- Snedvriden konkurrens till följd av oseriös och kriminell verksamhet drabbar företag som följer lagar och avtal.
- Människor far illa på grund av utbrett slarv hos oseriösa företagare på arbetsmiljöområdet.
- Skatteintäkter – flera miljarder - undanhålls vårt välfärdssystem.

Parterna ville med samarbetet i detta gemensamma ”brottsbekämpande” projekt uppnå:

- Bättre rykte för branschen.
- Bättre konkurrensneutralitet i branschen.
- Bättre arbetsmiljö på arbetsplatserna.
- Effektivare myndigheter genom ”rykande färsk” information.
- Ökade skatteintäkter för samhället.
- Samt ökad medlemsnytta.

»Fair Play Byggs mål är att ta emot och värdera samt förmedla misstankar om **aktuell eller pågående brottslig verksamhet** i byggbranschen till ansvarig myndighet.«

Inför grundandet av Fair Play Bygg formulerades därefter följande målbeskrivning:

”Fair Play Byggs mål är att ta emot och värdera samt förmedla misstankar om aktuell eller pågående brottslig verksamhet i byggbranschen till ansvarig myndighet.”

I december 2015, efter att två personer rekryterats till Fair Play Byggs arbetsgrupp för att granska inkomna tips om pågående brottslighet i byggbranschen, satte förarbetet i gång med att utveckla projektets kommande arbetsmetoder. ○

Så arbetar Fair Play Bygg?

Fair Play Bygg tar emot tips om pågående brottslighet i byggbranschen. Dessa tips kommer in till projektet främst genom tipsformuläret på hemsidan (www.fairplaybygg.se), via mail (peter@fairplaybygg.se eller peringvar@fairplaybygg.se) eller telefon (08-587 147 27). Fair Play Bygg utreder främst tips om:

- Korruption
- Utpressning/Hot
- Svartarbete/organisering av svart arbetskraft
- Skattefusk
- Bedrägerier
- Arbetskraft utan arbetstillstånd

Arbetet i Fair Play Bygg inriktar sig främst mot att hitta organisationer av brottslighet i byggbranschen. För att göra det på ett så effektivt sätt som möjligt arbetar projektets arbetsgrupp med de inkomna tipsen i fem steg:

1. Dokumentation och registrering av tips/misstanke.
2. Kontroll i öppna och säkra källor.
3. Fördjupning av underlaget för att styrka kriminalitet.
4. Överlämning till rätt myndighet.
5. Återkoppling till uppdragsgivarna.

1. Dokumentation och registrering av tips/misstanke

De tips som Fair Play Bygg får är ofta av hög kvalitet, men kan inte lämnas över till en myndighet utan att först kontrolleras och fördjupas. Inte alltid, men ofta, finns kontaktinformation till uppgiftslämnaren med i tipset. Fair Play Bygg kontaktar då uppgiftslämnaren och ställer kompletterande frågor till denne. Då testas också uppgiftslämnarens trovärdighet: Låter uppgifterna trovärdiga? Är uppgiftslämnaren den han/hon påstår sig vara? Hur detaljerad är uppgiftslämnarens information? I detta inledande skede görs en första kontroll av den utpekade arbetsplatsen och företaget. Fair Play Bygg försöker här bilda sig en uppfattning om den överlämnade informationen, som ofta är en allvarlig anklagelse riktad mot ett eller flera företag, tycks vara rimlig. Om Fair Play Byggs arbetsgrupp anser att det finns en tyngd i den överlämnade informationen, registreras ärendet/tipset som ”pågående” varpå kontrollerna i steg 2 inleds.

2. Kontroll i öppna och säkra källor

Det är viktigt att Fair Play Bygg inte lämnar några spår efter sig i sitt granskningsarbete. Detta är för att inte röja för det misstänkta företags ägare att deras verksamhet är under lupp. Fair Play Bygg använder sig därför av öppna och säkra källor när ett företag granskas. Information hämtas från myndigheter som exempelvis: Skatteverket, Bolagsverket, domstolar och Transportstyrelsen.

»Jag vill absolut inte säga vad jag heter. Om min chef får reda på att jag pratat med er, **kommer han att skada mig.**«

Om misstankarna mot det utpekade företaget kvarstår efter den första granskningsfasen, fördjupas undersökningen. Ibland är det misstänkta brottet så pass uppenbart att en överlämning till en myndighet går att göra redan efter steg 2. De ärenden som rör misstankar om grövre och mer omfattande brottslighet kräver ett fördjupat arbete.

3. Fördjupning av underlaget för att styrka misstänkt kriminalitet

I detta steg fördjupas informationsinhämtningen. Detta inleds oftast då det inkomna tipset berör grov och mer omfattande brottslighet, exempelvis upplägg med en större mängd svart arbetskraft och många olika inblandade företag. Den fördjupade informationsinhämtningen kan sträcka sig från granskning av olika konton på sociala medier till omfattande spaning. I de ärenden där Fair Play Bygg använder sig av spaning läggs detta arbete på professionella säkerhetsföretag med mångårig erfarenhet av att spana på misstänkta personer och fordon. Inte sällan är det före detta poliser som gör detta arbete. Informationen som hämtas in från spaningen sammanställs och analyseras av arbetsgruppen i Fair Play Bygg. När Fair Play Bygg känner att man hämtat in så pass mycket relevant information att en överlämning till myndighet kan göras, sammanställs informationen i en rapport. Denna information lämnas enbart till myndigheter. Ingen annan part får ta del av informationen. Inte ens projektets ägare eller styrgrupp.

4. Överlämning till rätt myndighet

Efter att arbetsgruppen samlat in all information som bedöms vara relevant, lämnas tipset över till den myndighet som anses som mest relevant mottagare av tipset. Tips rörande grov och omfattande brottslighet lämnas oftast över till flera myndigheter samtidigt. Under projektets första år har en klar majoritet av alla tips lämnats över till Skatteverket, men även Ekobrottsmyndigheten och andra myndigheter har fått några av dessa tips. Fair Play Bygg har under det senaste året arbetat upp bra kontakter med de myndigheter som kan delges information från Fair Play Bygg. Dessa kontakter gör att Fair Play Bygg på ett effektivt sätt kan lämna över de fördjupade tipsen.

5. Återkoppling till uppdragsgivarna

Med jämna mellanrum rapporterar Fair Play Byggs arbetsgrupp till projektägarna: Stockholms Byggmästareförening och Byggnads region Stockholm-Gotland. Ägarna får då information om hur arbetet fortskrider, vilken typ av brottslighet som arbetsgruppen granskar, generella mönster i de ärenden som granskats och mängden inkomna och överlämnade ärenden. Däremot får ägarna ingen information om vilka arbetsplatser och företag som arbetsgruppen har granskat. Detta görs av två anledningar: För det första ska det inte finnas någon som helst risk att de misstänkta företagen får reda på att de granskas. För det andra ska det heller inte finnas någon risk att Fair Play Bygg förstör ryktet för ett företag som inte gjort sig skyldigt till någon brottslighet. Inte förrän den mottagande myndigheten beslutat om åtgärder, som innebär att informationen om företaget blir offentlig, kan denna delges ägarna till Fair Play Bygg.

Sekretess

Den information som Fair Play Bygg får i form av tips, är ofta mycket känslig. Inte sällan finns det en hotbild mot den person som tipsar Fair Play Bygg. Information om vem som lämnat ett visst tips kan, i fel händer, riskera både liv och hälsa för flera av tipsarna. Därför är det avgörande att den som vänder sig till Fair Play Bygg känner ett orubbligt förtroende för att Fair Play Bygg aldrig röjer en källa som vill vara anonym. På det tipsformulär som finns på hemsidan uppmanas tipsaren att lämna kontaktinformation så att tipset kan följas upp med följdfrågor. Erfarenheten visar att flertalet av dem som lämnat ett tips till Fair Play Bygg också uppger kontaktinformation. Detta förenklar arbetet avsevärt och ger möjlighet till en mer fördjupad och detaljerad bild av det påstådda brottet. Fyra till fem uppgiftslämnare har aktivt önskat få kontakt med myndigheter, varpå Fair Play bygg har lämnat över dessa personers kontaktuppgifter till Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten.

Fair Play Byggs ägare får aldrig i granskningsskedet reda på vilka företag som Fair Play Bygg granskar. Detta för att det inte ska finnas någon som helst risk att företag, som är under lupp, kan agera för att skydda sig själva om det sipprar ut att

Fair Play Bygg granskar dem. Dessutom kan information som kommer in till Fair Play Bygg vara medvetet felaktig i syfte att skada ett visst företag. Seriösa företag ska inte få sitt rykte förstört av Fair Play Byggs arbete. Vilka företag som granskas av Fair Play Bygg känner enbart projektets arbetsgrupp till

Så arbetar Fair Play Bygg med sekretess:

- **Skydda tipsaren.** Fair Play Bygg röjer aldrig en källa. Källors anonymitet tas på största allvar. Uppgiftslämnare kan vid behov även ges personskydd av auktoriserat säkerhetsföretag.
- **Sekretess mot ägarna.** Misstänkta företag eller misstänkta personer ska inte kunna få reda på att de granskas. Därför får inte ens projektägarnas organisationer reda på vilka pågående ärenden som Fair Play Bygg arbetar med.
- **Inte försvåra myndigheternas arbete.** Fair Play Byggs arbete får inte försvåra myndigheternas utredningar.

»Min chef skrek åt mig hela tiden. **Ibland måttade han slag mot mig när han tyckte att jag arbetade sakta.** Han sa att han skulle döda mig och min familj om jag pratade med någon om företaget.«

och de myndighetspersoner som får ta emot de bearbetade tipsen. Inte förrän myndigheterna fattar beslut om exempelvis upptaxering eller att åklagare väcker åtal kan informationen bli offentlig för ägarna.

Fair Play Bygg får heller inte försvåra myndigheternas arbete. En myndighet som väljer att gå vidare med ett bearbetat tips från Fair Play Bygg ska kunna känna sig helt säker på att det misstänkta företaget inte har fått reda på att de granskas. Därför kontaktar aldrig Fair Play Bygg ett misstänkt företag eller personer som arbetar eller har arbetat i företaget, om inte dessa kontakter kommer genom uppgiftslämnaren och anses säkra och trovärdiga av Fair Play Bygg.

Fair Play Bygg följer Personuppgiftslagens bestämmelser (PUL). För att säkerställa att Fair Play Bygg gör detta har en jurist fått analysera Fair Play Byggs arbetsmetoder. Denna analys har även gjorts med hänsyn till den skärpta lagstiftning, den så kallade Dataskydds-förordningen, till skydd av personuppgifter som EU antagit och som träder i kraft 2018. ○

Resultat av Fair Play Byggs arbete

Fair Play Bygg har sedan startdatumet den 19 februari 2016 fram till årsskiftet tagit emot 106 tips. Av dessa har 42 lämnats över till en eller flera myndigheter. Majoriteten av tipsen har lämnats till Skatteverkets skattebrottsenhet. Andra myndigheter som fått tips från Fair Play Bygg är: Ekobrottsmyndigheten, Polisen och Arbetsmiljöverket samt en kommun i Stockholms län. Även räddningstjänsten har fått tips vad gäller ett misstänkt olagligt boende.

Av de 42 tips som Fair Play Bygg överlämnat till myndigheterna har de flesta ärendena ännu inte hunnit leda till fiskala åtgärder från myndigheter, till exempel en fällande dom eller upptaxering. Tiden från tips till beslut om straff eller upptaxering är ofta lång.

För ett ärende som Fair Play Bygg överlämnat till Skatteverket togs beslut om att höja skatter och avgifter i februari 2017. Det gäller ett företag som utför ställningsarbeten samt hyr ut och säljer byggnadsställningar.

Överlämnade ärenden fördelade på misstänkta brott

(vissa tips innehåller misstanke om flera brott)

Svarta löner:	37
<small>(dvs ekonomisk brottslighet av olika slag)</small>	
Bedrägeri:	1
Arbetsmiljöbrott:	1
Korruption:	1
Utpressning:	1
Osanna fakturor:	1
Olämpligt/olagligt boende:	1

Myndigheter som fått tips från Fair play bygg:

(Vissa tips har lämnats till flera olika myndigheter)

➤ Skatteverket:	37
➤ Ekobrottsmyndigheten:	3
➤ Polisen:	3
➤ Arbetsmiljöverket:	1
➤ Räddningstjänsten:	1
➤ Kommun:	1

Analys av de 42 överlämnade ärendena:

- **Inblandade personer totalt:** 134
- **Svart arbetskraft:** 250-500 pers
- **Antal inblandade företag:** 93

Inblandade personer

De 42 överlämnade ärendena rymmer totalt 134 aktiva personer. Dessa personer har alla olika roller för att möjliggöra den misstänkta brottsligheten som Fair Play Bygg får tips om. Det kan handla om: organisatörer, så kallade målvakter, rekryterare eller personer som kan hota om våld eller utföra våldshandlingar.

»Du jobbar med oss. Säg inte emot oss.

Anmäler du oss är du inte längre vid liv.«

Det ska understrykas att Fair Play Byggs arbete i första hand syftar till att granska företag och inte personer. Men för att förstå påståenden om företags eventuella brott granskas även styrelseledamöter och faktiska företrädare.

I mer omfattande ärenden, där antalet svartarbetare och inblandade företag är större, sitter organisatören sällan i företagets eller företagens styrelse. I dessa fall utgörs styrelsen/-na av misstänkta målvakter som i olika grad är medvetna om den kriminella verksamheten.

I en handfull ärenden, där företag används som rena brottsverktyg och där brottsligheten misstänks vara grov, sitter den misstänkta organisatören trots allt i styrelsen i det eller de företag där brott begås. Detta beteende kan tyckas riskabelt. Förklaringen, menar exempelvis en tipsare, är att brotten som dessa företag begår är, var och ett för sig, små men väldigt många till antalet. Det kan exempelvis handla om företag som bygger villor med uteslutande svart arbetskraft. Organisatören kan då uppleva att företaget ”flyger under radarn” och risken att myndigheterna kommer på den illegala verksamheten som liten. Dessutom är vissa kunder måna om att få sitt hus klart i tid och är därför inte benägna att ange husbyggaren till Skatteverket. I ett ärende, som Fair Play Bygg lämnat över till Skatteverket, hade ett byggföretag i södra Stockholms län närmare 50 avlönade svartarbetare. Trots risken valde företagets ägare att sitta i bolagets styrelse. Enligt tipsaren, som vid tillfället själv arbetade i företaget, var ägaren helt bekväm med att sitta i styrelsen, eftersom han upplevde lojaliteten från kunderna och sina anställda som stark. När Fair Play Bygg fick in tipset hade mannen drivit sitt företag med hjälp av svart arbetskraft i över fem år.

Vilka lämnar tips om svart arbetskraft?

De flesta tips som Fair Play Bygg får in rör företag som misstänks använda sig av svart arbetskraft. Det är svårt att ange exakt hur många svartarbetare som de 42 överlämnade ärendena rymmer. Som lägst bedöms det vara minst cirka 250 misstänkta svartarbetare. Det är dock lågt räknat.

I de ärenden som Fair Play Bygg fått tips om är merparten av all svart arbetskraft utländsk, de kommer från: Polen, Estland, Lettland, Litauen, Bulgarien, Ukraina, Rumänien, Ryssland, Vitryssland, Chile, Kuba och länderna på Balkanhalvön. Även arbetskraft från centralasiatiska länder förekommer.

En relativt stor andel av tipsen kommer från personer som verkar i de företag som använder sig av svart arbetskraft. I vissa fall är tipsarna själva svart anställda.

Orsaken till att man vänder sig till Fair Play Bygg är då ofta hämnd för att man blivit lurad på lönen eller blivit trakasserad. I vissa fall har tipsaren fått ett nytt och bättre jobb som är vitt och nu vill hjälpa myndigheterna med att sätta stopp för sin tidigare arbetsgivares oseriösa verksamhet.

I vissa ärenden har den svarta arbetskraften trott att de arbetat vitt. Företagaren har då tillsynes dragit skatt på arbetarnas löner men sedan struntat i att betala in skatten till Skatteverket och istället behållit pengarna själv. Tipsare som kontaktat Fair Play Bygg har vittnat om hur Skatteverket krävt dem på pengar, som de trott att deras arbetsgivare betalat in till Skatteverket. I dessa ärenden har de anställda alltså blivit dubbelbeskattade.

Vissa tipsare tycks också använda Fair Play Bygg som en mental ”språngbräda”, för att testa hur det känns att berätta för någon utomstående om det man vet, innan man i nästa steg beslutar sig för att lämna information om kriminalitet direkt till en myndighet.

Lönenivåerna, för den svarta arbetskraften i Fair Play Byggs ärenden, har som lägst legat på 25 kronor i timmen. Värt att nämna är att arbetet i just dessa fall har utförts på byggarbetsplatser där beställaren har varit offentligt ägda bostadsbolag. Andra svarta lönenivåer som Fair Play Bygg fått information om har legat på 40, 50 och 100 kronor i timmen. I en del ärenden har arbetskraften fått lönen vitt och insatt på kontot, men har hämtat ut sin övertidsersättning svart. I ett ärende har uppgiftslämnaren berättat att bara de som gick med på att få övertidsersättningen svart fick arbeta övertid.

I de tips som Fair Play Bygg mottagit är svart arbetskraft mest vanlig inom enklare schaktnings- och markarbeten, betongarbeten, snickeriarbeten, rivning, byggstädning, plåtslageri och snöskottning. Flera av de företag som har svart anställda är även aktiva inom andra branscher som exempelvis flytt, städ och bilvård.

Fair Play Bygg har vid ett antal möten med enheten ”Ordning & Reda” vid Byggnads Stockholm-Gotland fått så bra tips att en motsvarande tipsgrupp nu kommer att etableras vid Stockholms Byggmästareförening.

Misstänkta företag

Totalt förekommer 93 företag i de 42 ärenden som Fair Play Bygg har lämnat över till myndigheterna. 26 av dessa företag kommer från ett och samma ärende. I detta ärende har organisationerna satt i system att driva ett eller ett par företag i taget, varpå dessa företag sedan har försatts i konkurs. Dessa 26 företag misstänks ha använts som rena brottsverktyg för att få ut svarta pengar.

Tyvär konstateras att några av de misstänkta företagen som Fair Play Bygg har granskat varit underentreprenörer till några av Sveriges största byggföretag. Det är dessutom inte ovanligt att de misstänkta företagen gjort jobb på arbetsplatser där beställaren är en myndighet eller ett offentligt ägt bostadsbolag.

I ett ärende, där det på en tomt i södra Stockholms län byggdes två flerfamiljshus, fanns det inget byggföretag över huvud taget. Enligt personerna

»Klagar du kan du gå. **Jag kan byta ut dig när som helst** mot en arbetare som gör ditt jobb för 50 kronor timmen.«

som ledde bygget var all arbetskraft (elektriker, kranförare, snickare, betongarbetare, murare med flera) släkt och vänner som rest till Sverige från Polen för att hjälpa till med bygget. Fair Play Bygg kunde dock via bygglovshandlingar hitta ett polskt exploateringsföretag som köpt marken och vars ägare skrivit under handlingarna. Efter att ha analyserat det polska företaget och dess verksamhet i Sverige och i hemlandet ansåg Fair Play Bygg att byggnadsarbetarna borde betraktas som anställda av det polska bolaget och att det fanns risk att företaget undvek att betala skatt i Sverige för arbetarnas löner. Ärendet lämnades därefter över till en underrättelsehandläggare på Skatteverket.

I ett par ärenden, som alla involverar misstänkt svart arbetskraft, har de misstänkta organisatörerna företag i utlandet dit pengar, enligt uppgiftslämnaren, skickats i syfte att göra det svårare för svenska myndigheter att följa penningtransaktionerna. Enligt uppgiftslämnare har pengarna, efter att de lämnat Sverige, tagits ut i kontanter.

Hot

I de ärenden där Fair Play Bygg intervjuat svart arbetskraft, eller personer som arbetar vitt men där arbetsgivaren också har svart anställda, är det tydligt att den svart avlönade arbetskraften är extremt utsatt. Lönen betalas ut godtyckligt och inte alltid med det utlovade beloppet. I företag där arbetskraften är svart, är hot om våld och rena dödshot tyvärr alltför vanligt. Många är uppriktigt rädda för sina arbetsgivare. I ett par ärenden har anställda fått motta hot riktade mot både sig själv och sin familj.

Generellt kan sägas att arbetare som kommer från ett land utanför EU, har en sämre position på den svarta arbetsmarknaden än svensk eller utländsk arbetskraft från andra EU-länder. Detta avspeglas också på de svarta lönerna. Personer som haft de lägsta lönerna har kommit från länder i Centralasien och Sydamerika, alltså personer som har svårare att få arbetstillstånd i Sverige.

IDO6 – hinder eller möjliggörare?

IDO6 introducerades i byggbranschen 2006 och är en del i ett system som syftar till att försvåra svartarbete på byggarbetsplatser. I praktiken fungerar IDO6 så att alla byggnadsarbetare på ett bygge, som är anslutet till IDO6, måste bära ett IDO6-kort. På kortet ska det finnas detaljerad information om arbetsgivaren (företagets namn, organisationsnummer etcetera). Det ska även finnas fotografi

och identitet på kortinnehavaren samt kortets giltighetstid. Byggföretag får endast ansöka om ID06-kort åt sina egna medarbetare.

Av de 42 ärenden som Fair Play Bygg lämnat över till myndigheterna 2016, innehåller sex av dessa uppgifter som pekar på missbruk av ID06-kort. I samtliga sex ärenden misstänks företagen ha ett större antal svartarbetare i sin arbetsstyrka.

Några exempel från uppgiftslämnare:

➤ **I ett tips till Fair Play Bygg** skriver en uppgiftslämnare att byggföretaget han arbetar på har 10–12 svartarbetare. På arbetsplatsen ska ID06 bäras. Personuppgifterna på korten stämmer dock inte överens med identiteterna hos kortbärarna. Enligt uppgiftslämnaren görs det heller inga kontroller av ID06-korten på arbetsplatsen.

Vid spaning mot bygget konstateras bland annat att flera byggnadsarbetare släpps in, en eller flera i taget, på samma kort. Detta görs utan att någon till synes oroar sig över att spanaren endast står några meter från snurrgrinden.

➤ **Fair Play Bygg har i sitt arbete** också stött på flera företag vars officiella arbetsstyrka är betydligt färre än de aktiva ID06-kort som företagen har. I ett ärende hade ett företag tagit ut 46 ID06-kort, trots att de inbetalda arbetsgivaravgifterna vittnade om en arbetsstyrka på mellan tre och tio anställda. I ett annat ärende hade ett företag med drygt 30 anställda omkring 450 aktiva ID06-kort enligt ID06:s hemsida.

Slutsatsen torde vara att skillnaden mellan antalet uttagna ID06-kort och antalet medarbetare företaget redovisar officiellt, till stor del, är misstänkt svart arbetskraft.

➤ **Fair Play Bygg har i flera ärenden** fått information av uppgiftslämnare som anger att kortinnehavarens namn och personnummer/samordningsnummer inte stämmer överens med det som anges på ID06-kortet.

➤ **I ett ärende fick Fair Play Bygg** papperskopior på ett 50-tal ID06-kort från ett och samma företag. Vid en sökning på det organisationsnummer som företaget angav på ID06-korten framgick det att detta inte existerade. Fair Play Bygg utesluter inte att korten kan ha varit förfalskade.

Tyvärr förefaller det vara relativt enkelt att felaktigt nyttja ID06 vilket innebär att ID06 riskerar att bli en möjliggörare för kriminell verksamhet i stället för ett hinder. Enligt uppgiftslämnarna görs få eller inga kontroller av ID06-korten ute på arbetsplatserna - en uppgift som åligger företaget som har ansvaret för säkerheten inne på byggarbetsplatsen. Bristen på kontroll och stora möjligheter att felaktigt få tillgång till ID06-kort gör att oseriösa och kriminella företag kan arbeta, i stort sett, riskfritt bakom en ”säker” fasad.

Arbete pågår vid ID06 för att förbättra säkerheten och försvåra för felaktigt nyttjande.

Olagliga/olämpliga boenden

I ett antal anmälningar till Fair Play Bygg framkommer det att misstänkt svart arbetskraft bor i industrifastigheter runt om i Stockholms län. För att kontrollera uppgifterna har Fair Play Bygg, i ett flertal fall, låtit säkerhetsföretag kontrollera informationen genom spaning mot de misstänkta boendena.

När ett boende konstaterats, har fordon tillhörande de utpekade företagen följts under tidiga morgnar: från boendet till en rad olika arbetsplatser. Spanare som anlitats har då kunnat dokumentera att arbete utförts, var någonstans, av hur många och under vilka tider. Detta har sedan rapporterats till Skatteverket och i vissa fall även till Ekobrottsmyndigheten.

Fair Play Bygg har också konstaterat att byggnadsarbetare från Polen hämtats vid Skavsta flygplats och sedan transporterats till en industrilokal i södra Storstockholm. Med hjälp av spaning, utförd av ett säkerhetsföretag, har det bekräftats att byggnadsarbetare från detta boende blivit transporterade till olika villor i Stockholms län, där arbetarna har utfört renoveringsarbeten. En byggnadsarbetare, som via spaning kopplats till ett boende i Jordbro, har dessutom informerat oss om att han arbetar svart, under vilken period och vem som är hans arbetsgivare.

Vid kontakt med företrädare för räddningstjänst i Stockholms län har det konstaterats att brandmän i samband med brandsläckningsinsatser i industrifastigheter överraskats av att byggnadsarbetare dykt upp i brandhärjade fastigheter. Brandmännen har i dessa fall inte haft vetskap om att det bott personer i de övertända byggnaderna varför släckningsarbetet inte har genomförts enligt de riktlinjer som gäller bostäder.

Industrifastigheter har inte samma bygg- och brandsäkerhetsstandard som vandrarhem, hotell eller bostäder. I vissa fall tillåts inte räddningstjänstens personal genomföra släckningsinsatser i industrifastigheter då riskerna att gå in i fastigheten är för stora för släckningspersonalen. Att byggnadsarbetare bor i industrifastigheter är därför förenat med direkt livsfara för de boende. Att det ofta också handlar om svart arbetskraft gör situationen ännu mer alarmerande eftersom dessa personer av förklarliga skäl sällan vänder sig till myndigheter om de upptäcker allvarliga brister rörande sin boendesituation. I media har det dessutom rapporterats om att byggnadsarbetare bor på större byggarbetsplatser eller i byggbaracker på byggområdet. Inte heller här torde lagens krav på brandsäkerhet vara uppfyllda vad gäller utrymningsvägar, brandceller, brandvarnare med mera.

Det krävs bygglov för att göra om en industrifastighet till en bostad. Förutom själva tillståndet krävs också långtgående insatser för att brandsäkerheten ska vara tillräcklig för att kraven i lagar och förordningar blir tillgodosedda.

Obekräftade uppgifter har kommit Fair Play Bygg till del om att fastighetsägarna utöver månadsavgift av de boende tar ut ersättning för exempelvis sängkläder, transporter, alkohol och mat. Om byggnadsarbetarnas pass eller id-handlingar dessutom omhändertas av fastighetsägarna eller byggföretagaren är detta att rubricera som människohandel. ○

Frågeställningar och reflexioner

Det är för tidigt att efter det första året dra för långtgående slutsatser.

Några konstateranden är dock att:

- Tips har kommit in om svart arbetskraft i stor omfattning vilket kunnat konstateras med hjälp av ett systematiskt utredningsarbete i de öppna källor som finns tillgängliga.
- Byggnadsarbetare från andra länder bor i ett flertal industrifastigheter utan godkänt brandskydd och utan tillstånd.
- Det finns ett missbruk av IDo6-kort.

Erfarenheterna efter detta första år har aktualiserat ett antal reflexioner och frågor:

- Enligt vår uppfattning saknas en vilja vid flera myndigheter att vidareutveckla kontrollverksamheten för att komma åt olagligheter. Vid informationsmöten om Fair Play Bygg som genomförts med platschefer, arbetsledare, fackliga förtroendemen med flera personer i byggbranschen anger alltför många att risken att ”åka dit” är så liten att de oseriösa aktörerna blivit fler.
- Leder det stora och aktuella behovet av nya bostäder och byggprojekt till att det ses mellan fingrarna på en del av de brott som begås?
- Problemen i branschen har varit kända länge, olika åtgärder har vidtagits men utan att det blivit bättre. Flera som kommit i kontakt med Fair Play Bygg är uppgivna och upplever att problemen bara växer.

Många personer i branschen, vid myndigheterna och bland de som är informerade om verksamheten inom Fair Play Bygg, är positiva eller mycket positiva till projektet. De anser att det är bra att branschen tar tag i problemen! Samtidigt frågar de sig varför det tagit sådan lång tid innan något gjorts. Har det gått så långt att det blivit ett ”systemfel”? ○

